

- írásaikkal befolynak, mégis tegyük fel, hogy ez a paradox helyzet nem állt volna be s hogy gondolatainknak, papíron oly következetes sora nem vezet a tények és a történések igazsága felé, kérdem Hevesit s kérdem a *Nyugat* szerkesztőit, vajjon tehetett-e egyebet Ady Endre e század elején, mint hogy a századeleji műveltség fegyvereivel hadakozzék? S ha ezt megtette, ugyan még mi egyebet tehetett volna, mint hogy e küzdelemnek semmiféle népbolondítás által többé el nem veszíthető, áldásos hatásaképp kezünkbe adja a faji, nemzeti és osztályközi demokratikus türelemnek a középeurópai labirintusból kivezető egyetlen fonalát?

Mégis, ha Ady igazsága még oly nyilvánvaló volna is, a mai nemzedék egyik pártja, amely a faji- vagy osztályösszetartozás ösztönével helyettesíti a szociális érzést és szociális tudományt, Adyt némi nemzetközi iskolázottsága, mondjuk ki kereken, jászizmusa s pláne marxizmusa miatt véli túlhaladottnak. A másik párt pedig, amelyhez Hevesi is tartozik, az okosoké, hívősöké és művelteké, akik közé a mi mucsai Huxley-ünk közül többen mintha igazán olyan hívős, okos és művelt volna, mint angol ideálja, Hevesi András is szeretné magát sorolni. — Adyt, a poéta léleknek őstermészet adta nyugtalanító fenoménszerűsége miatt tagadja meg.

Pedig kár az uraknak a műveltség és az ösztön, a ráció és inspiráció nevében Ady Endrének Patroklos tetemeképp' kiterített műve fölött hadakozniok, amikor pedig napnál világosabb, hogy a zseniális ösztön, mint ugyancsak Ady példája mutatja, nem egyéb, mint szárnyaló okosság, mely villámgyorsan asszociáló s következtető képességgel párosul, hogy a kevés könyvből, sok *ujsgból*-, „*dumából*”, főleg személyes tapasztalataiból összehordott élet-anyagot a legalkalmasabban használja s a legművészibben dolgozza föl. „*Der gute Mensch in seinem dunklen Drange ist sich des rechten Weges wohl bewusst*” — írta az a Goethe, aki érett bölcsességét a *Sturm und Drang* fellengéséből emelte ki s aki csak frissen megőrzött ösztönének köszönhetette késő agg korában is ifjan viritó művészetét. És Petőfi? Ugyan mit érne, ha rajongó szeme nem borult volna vérbe március 15.-én? Vagy már ott tartunk, hogy a taplót többre becsüljük a vulkánnál, a csigát a párducnál, a szofistát és talmudistát a költőnél... A stílusnak kótára zizegő készségét az indulatok orkános forgatagánál... A diplomás diákot Hunnia új szegénylegényénél?... S hogy a *Párizsi esőt* csodáljuk, mely Hevesi regényében az összecsirizelt párizsi kulisszafalakat langyos vizével mossa el, — g nem a zimankós vihart, mely a tölgyek törzsét-ágát az Ady-féle *Párizs az én Bakonyom-ban* zúgatja-szagatja ?

RALPH BATES: THE OLIVE FIELD (Az olajfa liget)

Jonathan Cape. London 1936.

Ralph Bates „The Olive Field”-je a paraszt Spanyolország hősköltevénye. Az író egy falu életét írja le, melynek egyetlen lételapja egy olajfaliget. Joaquim a regény hőse, a nyomortól elcsigázva elhatározza, hogy egész családjával átvándorol Asturiába, hogy ott a bányákban dolgozzék.

Marcial fivére halála óta Joaquim szívébe nagy megnyugvás költözött. A céltalan vivódás, mely eddig háborgatta, végre elcsendesedett. Évek óta tulajdonképpen Marcial tartotta vissza a családot az olajfaligeten, ő rögzítette meg őket a nyomorban. Erről Joaquim most már meggyőződött. Marcial sohasem dolgozhatott volna a bányákban, az a párás levegő melyről Ojeda mesélt, hamar elpusztította volna.

Este, vacsora előtt a család összegyűlt a konyhában és Joaquim ki-

fejtette tervét. Először is Ursula szólalt meg:

— És mihez kezdek én majd Asturiában?

— Elhelyezkedhetsz valamelyik gyárban és egy szép napon majd csak találsz férjet magadnak.

De Pascual csak a fejét rázta és így szólt:

— Én nem megyek veletek, gyerekek.

— De igenis hogy velünk jössz, — szólt rá Ana, a felesége. — **Én** elmegyek és Ursula is elmegy. Nem maradhatsz itt nélkülünk.

— Én nem makacskodom, Pascual, de semmi másra nem vagyok való, csak arra, hogy az olajmezőn dolgozzam. Én itt maradok.

Joaquim megnyugtatta: — No jól van, apa, majd kibérelünk egy darabka földet és ott is meg lesz a kerted.

— Igen, lesz nagy kertünk és én majd segítek neked és a háztartással foglalkozom, — erősítette Ana.

— Könnyű azt mondani. De a föld nem ugyanolyan ott. Azt mondják, hogy állandóan esik. Itt Andaluziában a föld nem is lát vizet és egész másképp' kell megművelni.

— Csak annál jobb, apa, — kiáltotta Ursula, — a sok víz ott jó szürethez segít majd.

— A víz, a víz, — **mormogott az öreg Pascual, de nem szólt többé** közbe.

— Rendben vagyunk hát, — **határozta** el Joaquim. — Holnap megkezdjük eladni a holminkat. Ana majd félreteszi mindazt, amire szükségünk lehet. Ha a többi már eladtuk, akkor Ursula meg én előre megyünk, kikeresünk ott egy házat és ti majd utánunk jöttök.

Másnap kijött egy kereskedő a városból és míg Joaquim és az anyja alkudoztak vele, addig Pascual arra fordította idejét, hogy kijavítsa az udvar kerítésében a réseket, amiket az öszvér évek során szakított benne. Ana, amint így pepecselni látta, összeszidta, ostoba és szivtelen embernek nevezte. De Pascual visszavágott:

— Te vagy a szivtelen. — És kis szünet után mintegy a maga számára megállapította: — Nekem még csak volna szivem.

Joaquim egyáltalában nem sajnálta itt hagyni Los Olivarest. Mégis mikor a szerszámkamrába ment, hogy valamit előkeressen, hirtelen beleszédült. Mig ott állt a kunyhóban, keskeny aranypiros fénysugár hullott a falra. Bent a félhomályban a fény oly tömörnek látszott, hogy azt hihette volna az ember: valami hosszú izzó fémpenge lóg a levegőben a fal előtt.

Joaquim egy ökölcsapással kiteszította az ajtót. Kint a nap utolsó sugarait hintette az olajfákra, törzsük aranyban, biborban égett. Még a kiszáradt föld is vörösen izzott, mint az érett tengeri és a távolba vesző elhanyagolt mezők szikár fölszine ugy piroslott, mintha paprikával szórták volna tele.

Fent a magasban kis sárga felhők tarkították az alkonyi ég zöldeskék színét, Gabalon mögött hatalmas felhőgomoly nehezedett az égboltozatra, sulyos tömegét mintha miniummal festették volna... Egyedül csak az olajfa levelek maradtak ki szürke, sápadt alsó oldaluk hűvös érintetlenségével mindeme lobogásból.

Joaquim a mezőn át sietett a ház felé. A nap hamar elérte a Sierra csipkés ormát, s az elhagyott olajfaligetben a csend félelmessé vált.

Rövidesen felcsendültek a Mater Purissima harangjai, férfiak és asszonyok futva igyekeztek a szentély felé, hogy lelkük egybekapcsolódjék a barátság vagy ellenségeskedés lángjában.

A csupasz földön az olajfák ijesztő mozdulatlansággal meredtek a

csendbe.

Joaquim már sok ezerszer látta így őket, de ez a látvány csak ma először rendítette meg lelke legmélyéig.

Valami ismeretlen, végtelen meghatottság fojtogatta. Elgondolta, hogy ezek a fák itt álltak ezen a földön mielőtt még az ember feltűnt, és mintha beláthatatlan idők óta csak erre a napra vártak volna. Nem, egyetlen ember, egyetlen kormány sem hagyhatja ily barbár módon el őket. Ha elhagyják őket, visszaesnének természetes vad állapotukba; az olajtól duzzadó gyümölcs, mely annyi emberi fáradozástól szépült és gömbölyödött meg, összefonnyadna és újból rostos és keserű boglyóvá válna Nem, ez lehetetlen...

GEORGES FRIEDMANN: LA CRISE DU PROGRES

(N. R. P. Paris. 1936)

A szerény cím ugyancsak eredeti, ujszerű gondolatokban és megállapításokban gazdag munkát rejt. Friedmann könyve a haladás gondolatának sorsát vázolja, a XX. század bölcsészetén, tudományán és irodalmán keresztül. Az emberiség általános haladásába vetett hit a *Renaissance* idején született, s azóta, a XIX. század második feléig állandóan mélyült, állandóan erősödött, bár megjelenései formái a legkülönbözőbbek voltak. Hittek az emberek a tudomány, az ész, az ipar, a demokrácia, az igazság, az emberi nem boldogságának a fejlődésében. E számos „haladás” összefüggése nyilvánvaló. De már a múlt század végén törés állott be ebben a fejlődésben. Ellenhatás jelenik meg a tudománnyal, az ésszel, a demokráciával szemben. Ekkor tűnik fel a haladás új elmélete, mely a fejlődést csupán a technikai vívmányokban, az ipari termelés mértéktelen növekedésében, a munka tudományos megszervezésében kívánja és támogatja. Amerikából származik ez az elmélet s a legkiemelkedőbb képviselői Ford és Taylor. S ellene irányul a haladás megvetőinek elkeseredett támadása, akik az ésszel az intuíciót, a tudománnyal a misztikát, az anyagi szükségletekkel a sziv és a kedély jogát állítják szembe. Így merülnek fel a misztikus, antiracionális tudomány- és demokrácia-ellenes szellemi áramlatok, amik elvetik az emberi haladás hitét is. De a szocializmusban újból győzedelmeskedik a haladás gondolata. A szocializmus azonban már nemcsak a tudomány és az intézmények haladását akarja, hanem az emberét is: s megszületik az új, a „szabad” ember követelése. Körülbelül ez lenne a haladás válságának az összefoglalása, ha azt a bölcsészet szokásos eszközeivel tanulmányoznánk. A gondolatok, ebben a beállításban az emberi élet többi jelenségeitől elszakadva jelennek meg, történetük önmagába zárt kör, s az ideológiák egymást váltják fel, de mint Friedmann mondja, „ugyanazt a gondolatbeli és módszerbeli felszerelést hagyományozzák egymásra s azért egymás végtelen megismétlésére szoritkoznak.”

Maga Friedmann a materializmus módszerét alkalmazza s éppen ezért a „haladás válságát” is egészen más távlatokban mutatja be. Az ő megvilágításában ez a válság nem egyéb, mint a tőkés rendszer XX. század elején bekövetkezett általános válságának a kifejezése eszmei síkon. Századunk nagy válságát a most bekövetkezett második ipari forradalom váltotta ki, amit a XVIII. század „gőzgép-ipari forradalmával” ellentétben „az elektromos energia világviszonylatban való alkalmazása” jellemez. Így kerül kapcsolatba az irracionálizmus, a „spirituális értékekhez való visszatérés”, a haladás elleni egész reakció s a különböző, ma már egyáltalán nem ártatlan utópiák (a kézműipar, a céhrendszer, s az „új középkor” propagálása) a modern szabadalmakkal, az önműködő